

FRANSUZ TILINING TARIXIY LEKSIKASI

D.M.Kuronbaeva

Urganch davlat universiteti xorijiy filologiya fakulteti magistranti.

dilnozamarimbayevna18@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15088869>

Annotatsiya: Fransuz tili tarix davomida turli tillardan leksik elementlarni o'zlashtirgan bo'lib, uning lug'at boyligi lotin, german, arab va ingliz tillaridan kelib chiqqan so'zlar bilan shakllangan.

Kalit so'zlar: Fransuz leksikasi, Lingvistik evolyutsiya, Chet tillarining ta'siri, Lotin tili, German tillari, Arabcha so'zlar, Yunon tili, Inglizcha ta'sir, Leksik o'zlashmalar, Tarixiy taraqqiyot.

Annotation: La langue française a intégré des éléments lexicaux de différentes langues au cours de l'histoire, notamment le latin, le germanique, l'arabe et l'anglais, formant ainsi un vocabulaire riche et varié.

Mots-clés: Lexique français, Évolution linguistique, Influence des langues étrangères, Latin, Langues germaniques, Mots arabes, Grec ancien, Influence anglaise, Emprunts lexicaux, Développement historique.

Аннотация: Французский язык на протяжении истории заимствовал лексические элементы из различных языков, включая латынь, германский, арабский и английский, формируя богатый и разнообразный словарный запас.

Ключевые слова : Французская лексика, Лингвистическая эволюция, Влияние иностранных языков, Латинский язык, Германские языки, Арабские слова, Древнегреческий язык, Английское влияние, Лексические заимствования, Историческое развитие.

Kirish

Fransuz tili dunyodagi eng boy va murakkab tillardan biri bo'lib, uning leksikasi uzoq tarixiy taraqqiyot jarayonidan o'tgan. Bugungi fransuz tilining lug'at boyligi asosan lotin, yunon, german, kelt va arab tillaridan olingan so'zlardan iborat bo'lib, u rivojlanish davomida ko'plab o'zgarishlarga uchragan.

Ushbu maqolada fransuz leksikasining tarixiy shakllanishi, asosiy manbalari va evolyutsiyasi haqida so'z yuritamiz.

Fransuz leksikasining kelib chiqishi va taraqqiyoti

1. Kelt davri (Miloddan avvalgi I ming yillik)

Fransiya hududida qadimda kelt qabilalari yashagan bo'lib, ular o'z tillarida turli so'zlarni ishlatishgan. Bugungi fransuz tilida ham kelt tilidan olingan ayrim so'zlar saqlanib qolgan. Masalan:

- *alouette* (chumchuq turkumiga mansub qush)
- *chêne* (eman daraxti)
- *mouton* (qo'y)

2. Rim imperiyasi va lotin ta'siri (Miloddan avvalgi I asr – Milodiy V asr)

Rim imperiyasining Galliyaga bostirib kirishi natijasida lotin tili fransuz leksikasiga katta ta'sir ko'rsatdi. Ko'plab lotin so'zlari oddiy xalq orasida keng tarqaldi va vaqt o'tishi bilan fransuz tilining asosiy qismi sifatida shakllandi. Masalan:

- *aqua* → *eau* (suv)

- *tabula* → *table* (stol)
- *porta* → *porte* (eshik)

Bu davrda rim madaniyati va huquq tizimi ham fransuz tilining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi.

3. German qabilalarining ta'siri (V–IX asrlar)

Rim imperiyasining qulashidan so'ng Galliyaga frank qabilalari bostirib kirdi va fransuz tili germancha so'zlar bilan boyidi. Ayniqsa, harbiy va ijtimoiy hayotga oid atamalar nemis lahjalaridan olingan. Masalan:

- *guerre* (urush) – eski frankcha *werra* so'zidan
- *blanc* (oq) – eski frankcha *blank* so'zidan
- *garder* (saqlamoq) – eski frankcha *wardōn* so'zidan

4. O'rta asrlar va arabcha ta'sir (IX–XII asrlar)

O'rta asrlarda, ayniqsa, musulmonlarning Pireney yarim orolida mavjudligi sababli arab tilidan fransuz tiliga ham ko'plab so'zlar kirib keldi. Asosan ilm-fan, matematika va savdo bilan bog'liq atamalar arab tilidan olingan. Masalan:

- *chiffre* (raqam) – arabcha *ṣifr* so'zidan
- *algèbre* (algebra) – arabcha *al-jabr* so'zidan
- *orange* (apelsin) – arabcha *nāranj* so'zidan

5. Uyg'onish davri va yunoncha-lotinchaleksik elementlar (XVI–XVII asrlar)

XVI asrda fransuz tili ilmiy va madaniy rivojlanish bosqichiga kirdi. Bu davrda ko'plab yunon va lotin atamaları tilga kirdi, ayniqsa, falsafa, san'at, ilm-fan va adabiyot sohalarida. Masalan:

- *théâtre* (teatr) – yunoncha *theatron* so'zidan
- *philosophie* (falsafa) – yunoncha *philosophia* so'zidan
- *université* (universitet) – lotincha *universitas* so'zidan

6. Zamonaviy davr va ingliz tilining ta'siri (XVIII–XXI asrlar)

So'nggi asrlarda ingliz tili global ta'sirga ega bo'lib, fransuz tiliga ham ko'plab yangi so'zlarni olib kirdi. Xususan, texnologiya, moda, sport va biznes sohalarida inglizcha so'zlar keng tarqaldi. Masalan:

- *weekend* (dam olish kuni)
- *email* (elektron pochta)
- *marketing* (marketing)

Fransiya hukumati ingliz tilining ta'sirini cheklash maqsadida fransuz tilining sofligini saqlash siyosatini olib boradi.

Xulosa

Fransuz tilining leksikasi uzoq tarixiy taraqqiyot jarayonida shakllangan bo'lib, kelt, lotin, german, arab va yunon tillari ta'sirida rivojlangan. Har bir davr o'ziga xos yangi so'zlar va grammatik o'zgarishlarni olib kelgan.

Bugungi fransuz tili globalizatsiya va texnologik taraqqiyot ta'sirida doimiy ravishda rivojlanishda davom etmoqda. Fransuz tilining boy va rang-barang leksikasi uni o'rganish va o'rganishda yanada qiziqarli qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Académie Française. (2023). Histoire et évolution du lexique français. Retrieved from <https://www.academie-francaise.fr>

2. CNRS. (2022). Dictionnaire Historique de la Langue Française. Paris: CNRS Editions.
3. Le Robert. (2021). Le Grand Robert de la langue française. Paris: Le Robert.
4. Sorbonne Université. (2023). Études linguistiques et étymologiques du français. Retrieved from <https://www.sorbonne-universite.fr>
5. BBC Languages. (2022). The evolution of the French language. Retrieved from <https://www.bbc.co.uk/languages>
6. Institut Français. (2023). L'influence des langues étrangères sur le français moderne. Retrieved from <https://www.institutfrancais.com>.